

Offshore wind & Rechtstreekse Burger Participatie (RBP)

Rol energiegemeenschappen in #burgerwindopzee

Dit document betreft een tussentijdse studienota in het kader van het Energie Transitiefonds dossier "Citizen Offshore Power 21" over de rol van energiegemeenschappen in de ontwikkeling en uitbating van offshore windenergie.

1. Situering

De overheid heeft de mogelijkheid voor burgerparticipatie in de nieuwe offshore tenders ingeschreven in het Koninklijk Besluit van 12 Mei 2019. Dit op basis van de Elektriciteitswet artikel 6.3 9°: *de Koning bepaalt bij het verloop van de concurrerende inschrijvingsprocedure de mate waarin en de wijze waarop burgerparticipatie door de titularis van een domeinconcessie kan worden voorzien*. De federale regering maakt verdere modaliteiten op om dit mogelijk te maken in de tender, o.a. via de invoering van definities van het Europese concept van energiegemeenschappen in de federale wetgeving. Daarmee geeft de federale overheid ook invulling aan artikel 714 van het Burgerlijk Wetboek dat voor gemeengoed gelijk gebruiksrecht toekent aan alle burgers. De wind is immers niemands eigendom en wordt daardoor beschouwd als gemeengoed of een common.

Op dit moment is circa 2,2 GW offshore windenergie geïnstalleerd. Het terrein bleef voorbehouden voor grote energiespelers en (al dan niet publieke) financiële

investeerdersgroepen¹. Dat betekent dat bijna 90% van de winsten uit deze windenergie naar private investeerders en vaak buitenlandse kapitaalgroepen gaat². Nochtans worden de windprojecten op zee gefinancierd via de doorrekening van een degressieve bijdrage in de elektriciteitsfactuur, waardoor de grootste kost gedragen wordt door de laagspanningsgebruikers zijnde de huishoudens. Het is dan ook gerechtvaardigd dat de burger de mogelijkheid krijgt om rechtstreeks te participeren in de windparken op zee. Daarvoor kan het Europese concept van “hernieuwbare energiegemeenschap” gebruikt worden.

In België zijn er momenteel 39 burgercoöperaties voor hernieuwbare energie die samen een deel van de omgevingsenergie willen oogsten voor eigen gebruik en die zich hebben aangesloten bij één van de federaties REScoop Vlaanderen of REScoop Wallonië. Deze burgerenergiecoöperaties voldoen aan zowel de Europese definitie van “hernieuwbare energiegemeenschap” (richtlijn hernieuwbare energie) als van “energiegemeenschap van burgers” (richtlijn organisatie van de elektriciteitsmarkt).

De plannen liggen op tafel voor de tendering van maximum 3,5 GW bijkomende offshore windenergie in de Prinses Elizabethzone. Dit zullen de enige investeringsmogelijkheden in offshore windenergie in België zijn voor de volgende 10 jaar. Het is dus nu het moment om voor de offshore windprojecten rechtstreekse participatie (eigenaarschap en zeggenschap) van burgers mogelijk te maken.

Rechtstreeks burgerparticipatie is de beste manier om een turbo te zetten op het draagvlak voor de energietransitie. Mede-eigenaarschap van burgers in zowel het kapitaal van windturbines op zee als in de productie ervan, zorgt ervoor dat de burger écht economisch participeert in de hernieuwbare energie die voorkomt in onze omgeving. Op die manier is er een grotere betrokkenheid bij de “eigen” grootschalige elektriciteitsproductie, een grotere tolerantie voor de maatregelen die nodig zijn om die elektriciteitsproductie ook effectief op en door het land te krijgen, een groter draagvlak voor de investeringen die de energietransitie vraagt en een sterkere motivatie om mee te werken aan de flexibiliteit die het toekomstig energiesysteem nodig heeft.

Burgerparticipatie via energiegemeenschappen creëert een sociaal maatschappelijke meerwaarde, biedt buitengewone kansen op een faire transitie en garandeert dat het rendement lokaal herverdeeld wordt. Met de meerwaarde die deze participaties opleveren kunnen energiegemeenschappen aan de slag om ook lokaal te investeren in de energietransitie en de bestrijding van energie-armoede.

Voorwaarde om het grote potentieel en de maatschappelijke meerwaarde van rechtstreekse burgerparticipatie waar te maken is wel dat de overheden barrières wegwerken en een kader voorzien zodat energiegemeenschappen toegang krijgen bij de

¹ Zie studie CREG <https://www.creg.be/nl/publicaties/studie-f150122-cdc-1368>

² Sacha Dierckx (2020), wetenschappelijk medewerker bij denktank Minerva, *Hoe het iedereen voor de wind kan gaan*, Samenleving & Politiek, jaargang 27, nr. 3 (maart 2020), pagina 48-51.

ontwikkeling en realisatie van o.a. windenergie op zee. Dat kan door concrete voorwaarden te stellen in een tenderprocedure. De EU-richtlijnen laten immers toe dat lidstaten tenderprocedures voor hernieuwbare energie schrijven op maat van energiegemeenschappen, om samenwerking met energiegemeenschappen te verplichten of te stimuleren en te faciliteren.

Van belang is dat Rechtstreekse Burgerparticipatie mee ingeschreven wordt in de selectie- en/of gunningscriteria aan een aanvaardbaar en beheersbaar risico, zonder een significante meerkost te genereren. Zonder enige vorm van ondersteuning of omkadering is het echter goed mogelijk dat de burger uiteindelijk met lege handen blijft wanneer een ander consortium de zone(s) binnenhaalt. Alle voorbereidingskosten en kosten voor de tendering zijn dan voor niets geweest. Gezien het mogelijks één van de laatste mogelijkheden is voor de burger om rechtstreeks te kunnen participeren in offshore wind in de Belgische wateren, zou dit een grote gemiste kans zijn om meer draagvlak te creëren voor de energietransitie via lokale verankering met energiegemeenschappen.

2. Energiegemeenschappen

De EU lanceerde in 2017 het 'Clean Energy for all Europeans Package' waarin de rol van de burger in de energiemarkt en de energietransitie centraal geplaatst wordt. Dit resulteerde o.a. in de opmaak van twee nieuwe EU-richtlijnen, namelijk de *Renewable Energy Directive* (REDII) en de richtlijn *Electricity Market Design* (EMD). De doelstelling is om burgers niet alleen individueel maar ook collectief te laten participeren in de energietransitie via het lidmaatschap in een *Energy Community*. Dat staat duidelijk geëxpliciteerd in de *recitals*³ en artikels van beide richtlijnen.

Het Clean Energy Package erkent expliciet de maatschappelijke meerwaarde van Burger/Hernieuwbare Energiegemeenschappen, waar burgers open en vrijwillig tot kunnen toetreden, waar burgers eigenaarschap en controle verwerven over de energieprojecten en waar niet het maken van winst maar het creëren van sociaal economische en ecologische meerwaarde centraal staat. De maatschappelijke meerwaarde bestaat volgens de EU uit⁴:

- creatie van een maatschappelijk draagvlak voor de energietransitie;
- voor de investeringen verbonden aan de energietransitie is veel kapitaal nodig; het spaargeld van burgers kan via deelname aan een energiegemeenschap gemobiliseerd worden voor de financiering van de energietransitie;
- via het lidmaatschap in een energiegemeenschap worden burgers nauwer betrokken bij de energietransitie, o.a. wat betreft het versneld toepassen van

³ Zie EMD (4), (43) en RED (67),(70)

⁴ Zie EMD (43) en RED (17), (26), (67), (70)

innovaties en maatregelen inzake REG, vraagsturing, leveren van flexibiliteit, energiediensten, ...

- vermits het maken van winst niet de prioriteit vormt van een energiegemeenschap, maar wel de milieu- en de socio-economische voordelen voor de leden en voor de gemeenschap, verwacht de Europese Commissie dat de energiegemeenschappen ook een bijdrage zullen leveren in de strijd tegen energie-armoede en dat ze energie kunnen delen/leveren met/aan hun leden tegen voordelige tarieven.

De lidstaten moeten de bestaande belemmeringen voor hernieuwbare energiegemeenschappen in kaart brengen en het potentieel van de ontwikkeling van hernieuwbare energiegemeenschappen evalueren. De lidstaten dienen een actieplan op te stellen ter bevordering en vergemakkelijking van de ontwikkeling van hernieuwbare energiegemeenschappen.⁵

Burgercoöperaties voor hernieuwbare energie

De coöperatieve vorm van ondernemen is een geschikte organisatievorm om mensen te verenigen rond projecten hernieuwbare energie. In een burgercoöperatie voor hernieuwbare energie wensen de leden te investeren in projecten die een antwoord bieden op de klimaat- en energiecrisis met als doel de groene energie af te nemen van hun projecten tegen een correcte prijs. De productie-installaties en geproduceerde energie blijven dus in eigendom van de gebruikers. De energielevering wordt dan een dienstverlening aan de leden waarop geen extra winst hoeft gemaakt te worden (economische participatie). De leden verwachten een bescheiden financieel voordeel op hun investering. De meerwaarde van de productie blijft binnen de coöperatie en wordt geïnvesteerd in nieuwe projecten (met een sociaal-maatschappelijk doel) waarover de coöperatie beslist.

Burgercoöperaties voor hernieuwbare energie die de ICA-principes⁶ van het coöperatief ondernemen consequent toepassen, zijn in eigendom van de gebruikers, staan open voor iedereen, worden democratisch bestuurd door de leden volgens het principe "één persoon, één stem" staan op hun autonomie en blijven onafhankelijk. Ze concurreren niet tegen elkaar op maar werken samen, beschouwen informatieverstrekking als één van hun kerntaken en hebben in hun missie en statuten de aandacht voor de gemeenschap ingebouwd. Als referentie voor rechtstreekse burgerparticipatie via de ICA-principes geldt The Guidance Notes on the Cooperative Principles⁷, deze ICA-principes vormden de basis bij de Europese definitie van energiegemeenschappen.

Naast burgerinitiatieven die het ICA-model met rechtstreekse burgerparticipatie volgens de ICA-principes hanteren, zijn er ook bedrijfsinitiatieven die tal van financiële producten

⁵ REDII (art. 22.3 tot 22.7)

⁶ Zie www.ica.coop

⁷ <https://www.ica.coop/en/media/library/research-and-reviews/guidance-notes-cooperative-principles>

aanbieden waarbij burgers hun spaargeld kunnen beleggen in hernieuwbare energie. Zij ontstaan op initiatief van een onderneming die zelf investeert in de hernieuwbare energie en die daarnaast ook nog een financieringscoöperatie opricht. In dat geval wordt kapitaal door de financieringscoöperatie opgehaald bij de burgers en meestal via een achtergestelde lening of aanverwante formule ter beschikking gesteld van de ontwikkelaar/eigenaar van het windpark. In een dergelijke constructie verschaffen de burgers quasi eigen vermogen aan een investeerder, zonder effectieve controle te kunnen uitoefenen, noch op de financieringscoöperatie, noch op de projecten waarin geïnvesteerd wordt. Participeren via een achtergestelde lening⁸ of een minderheidsparticipatie in een SPV met hoge schuldgraad, is voor de burger risicovoller dan participeren in een 100% coöperatief project met lage schuldgraad waarbij het eigenaarschap fungeert als onderpand.

Vormen van indirecte financiële participatie kunnen uiteraard wel helpen om kapitaal te mobiliseren voor hernieuwbare energie, ze spreken enerzijds een andere doelgroep aan (beleggers uit op dividend) maar staan anderzijds wel een aantal trapjes lager gerangschikt op de participatieladder en komen daardoor niet tegemoet aan de coöperatieve principes van de 'autonomie' en de 'democratische controle'. Deze initiatieven voldoen niet aan de Europese voorwaarden voor energiegemeenschappen. Vermits de lidstaten de verplichting hebben een ondersteunend kader uit te werken voor energiegemeenschappen, is het logisch om dit aspect mee te nemen in de tenderprocedure, door extra gunningspunten te voorzien voor Rechtstreekse BurgerParticipatie.

3. REScoop.BE staat klaar om te investeren

Het potentieel om de burgers rechtstreeks te betrekken bij de energietransitie en zo een breed maatschappelijk draagvlak te creëren is zeer groot. Door het aangaan van nationale en regionale partnerships hebben burgerenergiecoöperaties ook de nodige financiële en operationele slagkracht om op korte tijd tientallen miljoenen euro's aan kapitaal op te halen, zo is gebleken bij meerdere recente coöperatieve projecten¹⁰. Eén van de 7 coöperatieve principes stelt samenwerking tussen coöperaties voorop. De krachten worden dan ook gebundeld binnen de federatie REScoop.be, waar de regionale federaties REScoop.Vlaanderen en REScoop.Wallonië deel van uitmaken.

Door de meerwaarde gecreëerd op zee te laten terugstromen naar de Belgische burgerenergiecoöperaties, kan de lokale werking voor de leden én voor de lokale gemeenschap in hun werkingsgebied worden uitgebouwd en kunnen de leden die daarvoor

⁸ Dit werd pijnlijk aangetoond door het faillissement van Electrawinds waarin de financieringscoöperatie Groenkracht werd meegesleurd in de ondergang en de overheid ca 100 miljoen euro verloor.

⁹ Vlaams Energie Agentschap (2019), De Windgids, Praktisch naar succesvolle projecten, pag. 40, "ladder van betrokkenheid" <https://www.energiesparen.be/sites/default/files/atoms/files/Windgids-2019.pdf>

¹⁰ Recente oproepen voor burgerkapitaal van BeauVent en Volterra tonen dit aan: zij haalden respectievelijk 4 miljoen euro op 48 uur en 800.000 euro op slechts één van de vier voorziene infoavonden op. Ook Ecopower haalde met de handrem op (zonder enige publiciteit te maken) al circa 60 miljoen euro op bij circa 60.000 burgers.

kiezen die offshore windenergie thuis gebruiken. Daarvoor voorzien we een coöperatieve vennootschap waarin de Belgische burgerenergiecoöperaties rechtstreeks participeren, die het mede-eigenaarschap verwerft van nieuwe windparken op zee, en die democratisch bestuurd wordt. Hierbij wordt gekozen voor maximale meerwaardecreatie via een erkende coöperatieve vennootschap sociale onderneming (erkende CVSO). Dit betekent een maximaal dividend van 6% en een sociaal doel. Eventueel surplusrendement gaat naar dienstverlening voor lokale werking rond energie-afname, rationeel energiegebruik met focus op bestrijding van energie-armoede. Deze CVSO ontzorgt op een professionele manier de deelnemende burgerenergiecoöperaties en gaat partnerschap aan in een of meerdere consortia voor het realiseren van rechtstreekse burgerparticipatie in een concessie via de tenderprocedure die federaal wordt voorbereid.

Door via een coöperatieve vennootschap te werken, waaraan geïnteresseerde burgerenergiecoöperaties kunnen deelnemen, zorgen we ervoor dat alle Belgische burgers de mogelijkheid hebben om rechtstreeks te participeren in offshore windprojecten via hun lokale burgerenergiecoöperatie. Daardoor zal de meerwaarde naar de deelnemende burgerenergiecoöperaties gaan in plaats van te accumuleren in de projectvennootschap of weg te vloeien als dividend. Burgerenergiecoöperaties bieden geen beleggingsproduct aan waar een dividend voorop staat, maar de mogelijkheid te participeren en energiediensten te verlenen op vlak van productie, energiebesparing en vraagsturing. Hierin zijn burgerenergiecoöperaties nuts- en waardegedreven, niet winstgedreven. Zo willen burgerenergiecoöperaties ook maatschappelijke meerwaarde creëren op land vanuit windprojecten op zee. De inkomsten uit zee zullen door de burgercoöperaties benut worden voor het versterken en versnellen van de lokale energietransitie, elk op hun manier.

Iedereen kan dus mee participeren als gelijkwaardige partner en zo bijdragen tot de lokale energietransitie, elke burger krijgt toegang tot groene stroom van eigen kweek, de meerwaarde blijft drieledig in onze lokale economie: dankzij een lagere energiefactuur, via meerwaardeprojecten voor de lokale gemeenschap en via een bescheiden dividend. De samenwerking kan zo ingevuld worden dat ze helpt in de strijd tegen energie-armoede en bijdraagt tot een verbreding van het draagvlak voor het klimaatbeleid.

Burgerenergiecoöperaties staan voor samenwerking van burgers als gelijkwaardige partners, met het initiatief #burgerwindopzee slaan de Belgische burgerenergiecoöperaties de handen in elkaar om samen de meerwaarde uit zee in te zetten voor een sociaal rechtvaardige energietransitie. Want samenwerking zit verankerd in het DNA van burgerenergiecoöperaties. Een participatie van 20% in de geplande concessies betekent een inbreng van burgerkapitaal van de grootorde van 400 miljoen euro. Dit is in de orde van 0,1% van wat de Belg op zijn spaarboekjes heeft staan. Het aantal coöperanten kan groeien van de huidige 100.000 tot 400.000 of zelfs een stuk meer. Daarmee nemen huishoudens hun energievoorziening in eigen handen, zorgen ze voor de verankering van een strategische sector en de creatie van gemeengoed.

Vierendertig Belgische burgerenergiecoöperaties hebben recent een ambitieniveau uitgesproken om ca 450 miljoen € burgerkapitaal te verzamelen in hun werkingsgebied, en zijn bereid hun deel van de voorbereidende tenderkosten op zich te nemen. In de eerste helft van 2022 zal een gezamenlijke offshore wind CV worden opgericht dewelke binnen een aanbiedend consortium het luik rechtstreekse burgerparticipatie kan invullen, waardoor er invulling wordt gegeven aan het Europese concept hernieuwbare energiegemeenschappen.

In termen van betrokkenheid, autonomie en zeggenschap is er een relevant verschil tussen het rechtstreekse participatiemodel dat de leden van REScoop willen toepassen en het onrechtstreekse participatiemodel. Bij burgerenergiecoöperaties is het de bedoeling om zoveel mogelijk mensen te betrekken bij de hernieuwbare energieprojecten waardoor ze hun projecten zo goed als volledig open stellen voor burgerparticipatie. Daardoor ligt de schuldgraad op lange termijn gemiddeld onder de 20%. Zo participeren er gemiddeld circa 3000 huishoudens in een coöperatieve windturbine, 70% daarvan hebben slechts 1 aandeel (100 à 250 euro) terwijl 80% de stroom thuis afneemt. Dit toont aan dat burgerenergiecoöperaties mensen aantrekken die toegang willen krijgen tot de beschikbare omgevingsenergie en hun energievoorziening in eigen handen willen nemen.

Begin 2021 stonden er in Vlaanderen 570 onshore windturbines, waarvan slechts 4% coöperatieve turbines in handen van burgerenergiecoöperaties. Daarnaast zijn 96% van de Vlaamse windturbines in handen van ontwikkelaars en energiebedrijven met al dan niet een beperkt en indirect participatieaanbod voor burgers. Deze 'commerciële' windprojecten worden veelal gefinancierd met 80% vreemd vermogen, met de bedoeling het hefboomeffect te gebruiken voor de winstmaximalisatie, waardoor de financiële burgerparticipatie beknot wordt tot een zeer beperkt aandeel zonder zeggenschap, vaak via een achtergestelde lening. Dit komt gemiddeld neer op een financiële participatie van slechts 30 huishoudens per windturbine.

Op zee staan er vandaag nog geen coöperatieve windturbines. Twee consortia die eigenaar zijn van offshore windparken bieden wel een aanbod voor financiële burgerparticipatie aan via een achtergestelde lening. Het betreft de bedrijfsinitiatieven van Nuhma met dochter Eco2050 en Colruyt group met dochter Northseawind. Samen zijn ze goed voor een beleggingsproduct van circa 20 miljoen euro, bijeengehaald bij circa 6000 burgers, wat neerkomt op circa 0,4% van het investeringsbedrag.

Het is duidelijk dat het potentieel voor burgerparticipatie in de offshore, en bij uitbreiding in de hele energietransitie, veel groter is. Vele burgerenergiecoöperaties staan dan ook klaar om vele nieuwe coöperanten te werven om samen te investeren in offshore energie en om samen de opgewekte energie te delen. Hoog tijd dus dat de burger op zee, naast een klassiek beleggingsproduct, ook kan kiezen voor een rechtstreeks participatieaanbod.

4. Afname van de energie - energiedelen

Burgerenergiecoöperaties willen samen omgevingsenergie oogsten voor eigen gebruik¹¹ en vragen ook toegang tot de Noordzee wind. Via rechtstreekse burgerparticipatie wordt de burger zowel producent als afnemer. Energiedelen vanuit offshore dient te gebeuren via een zo kort mogelijke keten van zee tot stopcontact.

Burgerenergiecoöperaties willen dit energiedelen contractueel vastleggen in een Cooperative PPA. De Cooperative PPA (CooPPA) is de stroomafnameovereenkomst tussen elektriciteitsproducent en de afnemer die een collectief van energiegemeenschappen is die deze elektriciteit verdeelt onder de leden van de energiegemeenschappen. De afnemer is tevens mede aandeelhouder in de offshore productie, waardoor de keten gesloten wordt.

Bij de CooPPA participeert de burger, via zijn lidmaatschap bij een deelnemende burgerenergiecoöperatie, dus zowel in de productie als de afname van offshore windenergie en wordt hij er toe aangezet om mee te helpen om de vraag en aanbod van hernieuwbare energie in evenwicht te brengen. Dit is een vorm van collectief energiedelen, een vorm van samen prosument te zijn op een grote schaal.

Als afnamecontract op lange termijn wordt de CooPPA als betrouwbaar onderpand gebruikt voor de noodzakelijke bankfinanciering in het offshore windturbineproject. De CooPPA houdt de elektriciteitsprijs voor de burger betaalbaar en stabiel. Dit geeft gevolg aan de Europese richtlijnen (RED en EMD)¹² om een ondersteunend kader voor energiegemeenschappen uit te werken en hun marktintegratie te bevorderen, waarbij deze het recht hebben om de energie uit hun productie-installaties te verdelen onder de leden in hun werkingsgebied.

5. Selectie- en gunningscriteria

De bedoeling is dat de tender voor offshore kansen geeft aan de ontwikkeling en groei van energiegemeenschappen die de meerwaarde van de energieproductie lokaal valoriseren in een werking rond energietransitie. Voorwaarde om dit grote potentieel en de maatschappelijke meerwaarde van Rechtstreekse BurgerParticipatie (RBP) waar te maken is dat de overheden erover waken dat energiegemeenschappen die effectief tot doel hebben om zoveel mogelijk burgers te betrekken, een gelijkwaardige toegang krijgen bij de ontwikkeling van windenergie. Dat kan door kwalitatieve voorwaarden te stellen in een tenderprocedure. De EU richtlijnen laten toe dat lidstaten tenderprocedures voor hernieuwbare energie schrijven op maat van energiegemeenschappen en zo een gelijk

¹¹ ICA principe "economische participatie van de leden"

¹² Zie overwegingen onder richtlijnen EMD (46) en RED II (71)

speelveld te creëren. Van belang is dat RBP mee ingeschreven wordt in de selectie- en/of gunningscriteria van de tenders zodat er effectief RBP zal zijn in de Prinses Elizabethzone.

De juridische entiteiten, gevormd door energiegemeenschappen waarin burgers rechtstreeks kunnen participeren, kunnen zich verenigen in een overkoepelende juridische entiteit die het aanspreekpunt wordt voor de burgerparticipatie die gevraagd wordt in de tender. De juridische entiteit die de burgerparticipatie verwezenlijkt moet op zijn beurt voldoen aan de principes van open lidmaatschap, democratische controle, autonomie, en economische participatie, zoals deze ook beschreven staan in de ICA-definitie/principes. Deze juridische entiteit bezit de volle eigendoms- en/of gebruiksrechten op de activa, namelijk de windturbines en toebehoren, in overeenstemming met haar participatiegraad in het windpark. Concreet betekent dit dat de juridische entiteit toetreedt tot het eigen vermogen van het offshore windpark binnen een samenwerkingsverband met andere partners, waarbij deze entiteit haar deel van het windpark effectief verwerft en financiert.

In de kaderwet wordt de mogelijkheid voorzien om particulieren en bedrijven financieel te laten participeren in de offshore windprojecten. Het is ook expliciet de doelstelling om de directe en/of indirecte kosten voor de consument minimaal te houden. De energiegemeenschappen moeten ook marktconform werken en windparken helpen realiseren tegen een zo laag mogelijke 'directe' investeringskost. Via de rechtstreekse participatie van burgers in de windparken zal ook de 'indirecte' kost voor de consument en de gemeenschap geminimaliseerd worden en de maatschappelijke meerwaarde gemaximaliseerd. Het rendement van de windturbines keert dan immers ook rechtstreeks terug naar de burgers of wordt via de energiegemeenschap geherinvesteerd in bijkomende duurzame energieprojecten.

Selectiecriteria

Elk consortium dat zich aanbiedt dient te voldoen aan volgende selectiecriteria, wat een vorm van financiële participatie waarop burgers kunnen intekenen garandeert.

- 1) De inschrijver moet zich engageren om minstens 5% van het benodigde investeringsbedrag (Capex) op te halen bij burgers. De burgerparticipatie staat open voor iedereen.
- 2) Het samenwerkingsverband dat zich inschrijft moet beschikken over voldoende kennis inzake het ontwikkelen van windprojecten op zee.
- 3) Het samenwerkingsverband dat zich inschrijft moet beschikken over voldoende kennis/ervaring inzake het vergaren van coöperatief kapitaal bij de burgers.
- 4) De inschrijver dient een geloofwaardig communicatieplan en actieplan op te stellen over hoe de financiële burgerparticipatie gerealiseerd zal worden en de minimale doelstelling van financiële participatie (5% van de Capex) gehaald zal worden. Het is daarbij de bedoeling om zoveel mogelijk burgers te betrekken bij de financiering van de offshore windenergie.
- 5) De inschrijver dient minimaal te beschikken over 20% eigen vermogen. Het is mogelijk dat burgerkapitaal toetreedt tot het eigen vermogen.

Gunningscriteria

REScoop stelt voor dat de gunningscriteria op basis waarvan een rangorde wordt opgemaakt ook rekening houden met de mate van burgerparticipatie, zowel kwantitatief als kwalitatief.

Gelet op de bijna gefinaliseerde richtsnoeren inzake staatssteun op het gebied van klimaat, energie en milieu (CEEAG), dient een groot deel van de 30% niet-financiële ingevulde punten naar dit aspect van RBP te gaan. Het Europees Parlement vraagt hierbij ook de invoering van een specifiek hoofdstuk met speciale bepalingen ter ondersteuning van hernieuwbare energiegemeenschappen van elke omvang en kleinere actoren, met inbegrip onder meer van een vrijstelling van verplichte veilingen.

De inschrijvende partij (consortium) moet beschrijven hoe de inschrijver financiële middelen ophaalt bij burgers. Volgens het selectie criterium moet 5% van het totale investeringsbedrag (Capex) opengesteld worden voor rechtstreekse of onrechtstreekse burgerparticipatie. De inschrijvende partij krijgt extra punten naarmate het aandeel burgerkapitaal groter is (kwantitatief criterium). De inschrijvende partij krijgt ook extra punten naarmate de burgerparticipatie effectief bijdraagt tot het ontwikkelen van energiegemeenschappen.

Aan volgende doelstellingen dienen er punten te worden toegekend :

- 1) Elk consortium krijgt extra punten naarmate het aandeel burgerkapitaal groter is dan 5% (kwantitatief criterium).
- 2) Er zijn extra punten voor de eigendomsrechten op de activa: de juridische entiteit die de burgerparticipatie verwezenlijkt, bezit de volle eigendoms- en/of gebruiksrechten op de activa, namelijk de windturbines en toebehoren, in overeenstemming met zijn participatiegraad in het windpark.
- 3) Het consortium krijgt ook extra punten naarmate de burgerparticipatie effectief bijdraagt tot het ontwikkelen van energiegemeenschappen.
- 4) Bijkomende punten worden toegewezen aan autonomie (autonoom beslissen ten aanzien van derden, beschikken over deel in energieproductie en -verkoop, groenestroomcertificaten en garanties van oorsprong) en democratische besluitvorming. Elke participerende burger die één of meerdere aandelen aankoopt in zijn energiegemeenschap heeft gelijk stemrecht op de algemene vergadering van zijn energiegemeenschap. Op zijn beurt zal de juridische entiteit democratisch georganiseerd zijn, zodat elke deelnemende energiegemeenschap gelijk stemrecht heeft op de algemene vergadering, ongeacht de financiële inbreng, er zijn geen voorbehouden zitjes in de raad van bestuur van een energiegemeenschap.

Deze elementen zijn als volgt gedefinieerd.

1. Participatiegraad volgens de mate waarin het project opengesteld wordt voor burgerparticipatie

Participatiegraad: de financiering van het hele project (Capex) dient voor minimaal 5% opengesteld te worden voor burgerparticipatie. Bijkomende punten worden toegekend aan de hand van het % eigen vermogen inbreng van de burgerparticipatie.

2. Communicatie-en participatieplan

Het engagement tot burgerparticipatie moet uitgewerkt worden in een geloofwaardig participatie- en communicatieplan. Het is daarbij de bedoeling om zoveel mogelijk burgers te betrekken bij de financiering van de offshore windenergie en zich niet te beperken tot de kapitaalkrachtige burgers. De communicatie moet duiden hoe de meerwaarde lokaal verankerd zal worden en een bijdrage zal leveren aan de ontwikkeling van energiegemeenschappen.

Volgende parameters komen aan bod bij de beoordeling van het participatie- en communicatieplan:

- Worden de burgers geïnformeerd over de noodzaak en de kansen die de energietransitie inhoudt?
- Worden de burgers geïnformeerd over de investeringsrisico's die gelinkt zijn aan de participatie?
- Worden niet alleen de kapitaalkrachtige burgers bereikt maar is er een actieplan om ook andere doelgroepen te bereiken?
- Wordt geduid hoe de meerwaarde van de participatie in windenergie ook verankerd wordt in lokale werking en investeringen in hernieuwbare energie, rationeel energiegebruik en vraagsturing?
- Wordt geduid hoe de burgerparticipatie ook resulteert in gemeenschapsvorming rond energietransitie met aandacht voor de problematiek van energie armoede?

Het plan moet gestaafd worden met concrete voorbeelden van reeds uitgevoerde projecten, waarmee de kwaliteit van het plan concreet wordt aangetoond.

3. Eigendomsrechten op activa

De bedoeling is dat de Tender voor offshore kansen geeft aan de ontwikkeling en groei van Energiegemeenschappen, die de meerwaarde van de energieproductie lokaal valoriseren in een werking rond energietransitie. De juridische entiteiten die energiegemeenschappen zijn, en waarin de burgers rechtstreeks kunnen participeren, kunnen zich verenigen in een

overkoepelende juridische entiteit¹³ die het aanspreekpunt wordt voor de rechtstreekse burgerparticipatie die gevraagd wordt in de tender.

De juridische entiteit die de burgerparticipatie verwezenlijkt, bezit de volle eigendoms- en/of gebruiksrechten op de activa, namelijk de windturbines en toebehoren, in overeenstemming met zijn participatiegraad in het windpark. Concreet betekent dit dat de juridische entiteit toetreedt tot het eigen vermogen van het windpark, hetzij via deelname in een SPV, hetzij binnen een samenwerkingsverband met andere partners, waarbij deze entiteit zijn deel van het windpark effectief verwerft en financiert.

4. Autonomie

De overkoepelende juridische entiteit die de rechtstreekse burgerparticipatie via het lidmaatschap in een energiegemeenschap mogelijk maakt in de offshore, is een gelijkwaardige partner in het consortium en heeft bijgevolg recht op een gelijke winstverwachting als de andere partners. Deze entiteit beslist autonoom ten aanzien van derden. Deze entiteit kan beschikken over haar aandeel in energieproductie, groene stroomcertificaten en garanties van oorsprong en kan autonoom beslissen hoe deze, al dan niet samen met het overige deel van de productie, gecommercialiseerd worden.

5. Democratische besluitvorming

De juridische entiteit die de burgerparticipatie via het lidmaatschap in een Energiegemeenschap mogelijk maakt in de offshore, staat open voor de vrijwillige toetreding van energiegemeenschappen die burgers rechtstreeks laten participeren in de hernieuwbare energieproductie.

Elke participerende burger die één of meerdere aandelen aankoopt in zijn energiegemeenschap heeft gelijk stemrecht op de algemene vergadering van zijn energiegemeenschap. Op zijn beurt zal de juridische entiteit democratisch georganiseerd zijn, in die zin dat elke deelnemende energiegemeenschap gelijk stemrecht heeft op de algemene vergadering. Er zijn geen voorbehouden zitjes in het bestuursorgaan van de juridische entiteit.

¹³ een coöperatief consortium of coöperatieve projectvennootschap

6. Diverse mogelijkheden voor integratie van Rechtstreekse BurgerParticipatie in de tenderprocedure

Van belang is dat Rechtstreekse Burgerparticipatie mee ingeschreven wordt in de selectie- en/of gunningscriteria aan een aanvaardbaar en beheersbaar risico, zonder evenwel een significante meerkost te genereren. Zonder enige vorm van omkadering, is het zeer goed mogelijk dat de burger uiteindelijk met lege handen blijft. De tenderprocedure bepaalt dus mede de kans voor energiegemeenschappen om deel te nemen in het winnende consortium. Bij open concurrentie moeten burgerenergiecoöperaties op 1 paard wedden en is de kans dat RBP uit de boot valt dus zeer groot (1 horse). Dit zou een onaanvaardbare gemiste kans zijn, gezien de Europese richtlijnen een gelijk speelveld voor energiegemeenschappen vooropstellen en het de laatste mogelijkheid voor de burger is om rechtstreeks te kunnen participeren in offshore wind in de Belgische wateren. Daarom pleit REScoop voor ofwel :

- een tenderprocedure in twee fases waarbij parallel een **strategische partner** voor rechtstreekse burgerparticipatie wordt aangeduid die bij de toewijzing mee zal participeren in het winnend consortium via een werkwijze van (2 steps)
- Ofwel het toelaten dat energiegemeenschappen zich aan meerdere consortia kunnen binden via bindende **memoranda of understanding** waarbij in detail het sociaal-maatschappelijk luik wordt beschreven, namelijk hoe de rechtstreekse burgerparticipatie concreet zal worden ingevuld door het consortium. Dit vormt dan mee de basis voor toekennen gunningspunten RBP (Multigranen)

De 3 mogelijkheden worden hierna verder uitgediept en vergeleken naar risicomanagement toe.

1. 1horse ('op 1 paard wedden')

RBP moet kiezen voor 1 consortium, waarbij risico van niet toewijzing aanmerkelijk is. Bij lage kwalitatieve criteria dient RBP "met een laagstbiedende" in zee te gaan om zijn slaagkans gaaf te houden. Burgerenergiecoöperaties kunnen het zich niet veroorloven meegesleept te worden in een negatieve prijsspiraal die resulteert in een lagere kwaliteit. Gezien burgers participeren en het de bedoeling is om ook sociale meerwaarde te creëren, is het noodzakelijk dat het project levensvatbaar blijkt en dat ook blijft bij sterk schommelende energieprijzen.

2. 2steps (parallel tenderen)

- STAP 1: Aanbesteden strategische partner voor toepassing RBP volgens de voorwaarden van energiegemeenschappen die effectief tot doel hebben om zoveel

mogelijk burgers te betrekken en verwijzend naar de ICA-principes, o.a. voor de invulling van het sociaal maatschappelijk luik van de concessie.

- STAP 2: Aanbesteden technisch economisch luik van de concessie door tendering van de zone met automatische koppeling van de strategische partner RBP aan het winnend consortium na toewijzing. Dit kan echter aanleiding geven tot automatische koppeling van partijen die elkaar niet liggen wat nefast kan zijn voor een noodzakelijke langdurige samenwerking.

3. Multigranen

Hierbij wordt in de tender de mogelijkheid ingeschreven dat een RBP-partij voor het invullen van het sociaal maatschappelijk luik van de concessie aan meerdere consortia kan deelnemen. Dit kan door middel van bindende Memoranda of Understanding (MOU) met vastgelegde modaliteiten (% RBP, risicomangement, financiële voorwaarden al dan niet "at arms length", afname van overeenkomend deel van de elektriciteit via PPA, energiedelen...)

REScoop heeft begrepen dat de wetgever noch de consortia zullen toestaan dat de RBP-partij vooraf inzage krijgt in het technisch-economisch luik en financiële details van de verschillende biedingen. Er zijn echter al voorbeelden van windbestekken¹⁴ die energiegemeenschappen toelaten zich te binden aan verschillende kandidaten.

Het zou een probleem kunnen zijn als deze MOU een te vrijblijvend karakter zou hebben voor het winnend consortium. Als de voorwaarden niet goed vastliggen kan in realisatiefase de RBP volledig uitgehold worden, waardoor de gunningspunten voor RBP zelfs onterecht zouden toegekend zijn.

Voor Multigranen stellen we de volgende werkwijze voor. De verschillende consortia tonen in hun bod aan, aan welk deelnamepercentage en voorwaarden zij RBP opnemen in hun consortium. De indienende partij bewijst dit via een MOU met de geïnteresseerde RBP-partij. Dit MOU maakt onlosmakelijk deel uit van de offerte van het consortium (bewijs invullen sociaal maatschappelijk luik concessie). In de tendervoorwaarden worden de gunningspunten duidelijk gemaakt voor het gedeelte rechtstreekse burgerparticipatie. De RBP-partij moet zo de technische en financiële details van het bod van de betrokken consortia vooraf niet kennen, het technisch economisch luik van de concessie blijft immers geheim. Het niet kennen van deze details verhoogt wel het risico van verrassingen na de toewijs. De RBP-partij heeft de optie niet in te stappen na de toewijzing indien de door het consortium ingediende bod duidelijk speculatief / onrendabel / te risicovol is.

¹⁴ Voorbeeld gegund windbestek windturbine UGENT site Zwijnaarde